

Asia: VN/17391/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle Kansaneläkelaitoksen tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Pankki- ja tilitietoihin liittyvä lausuntopalaute:

Invalidiliitto kannattaa pankki- ja tilitietojen sähköisen ja tietoturvallisen tiedonsaannin kehittämistä Kansaneläkelaitoksen etuusratkaisujen tueksi. Näkemyksemme mukaan uudistus lisää tietoturvaa ja nopeuttaa etuuskäsittelyä ja vähentää lisäselvityspyyntöjen tarvetta, mikä on erityisen tärkeää monisairaille sekä fyysisesti toimintakyvyiltään rajoittuneille henkilöille, joiden toimeentulo voi olla usean eri etuuden varassa. On tärkeää, että tiedonsaanti tulee rajata tarkasti siten, että se kohdentuu päätöksenteon kannalta viranomaiselle välttämättömiin ja tarpeellisiin tietoihin.

Matkakorvauksiin (Kela-taksit) liittyvä lausuntopalaute:

Invalidiliitto kannattaa toimia, joilla puututaan matkakorvausten (Kela-taksien) toistuviin väärinkäytöksiin. Kela-taksit ovat monille fyysisesti vammaisille henkilöille ainoa käytännössä mahdollinen tapa päästä terveydenhuollon palveluihin, tutkimuksiin ja kuntoutukseen. On tärkeää säilyttää lakiuudistuksen periaate siitä, että muutos koskee vain mahdollisen korvauksen maksutapaa eikä oikeutta itse korvaukseen. Näin ollen Invalidiliitto kannattaa tästä näkökulmasta esityksen ehdotusta siitä, että esitys ei rajoittaisi vakuutetun oikeutta matkakorvaukseen ja että se rajoittaisi vain sitä, ettei vakuutettu olisi oikeutettu korvaukseen sairausvakuutuslain 15 luvun 9 §:ssä tarkoitetulla suorakorvausmenettelyllä.

Esityksessä kuvattu väärinkäyttö koskee rajattua joukkoa käyttäjiä, eikä se saa johtaa laajempiin, leimaaviin oletuksiin Kela-taksien käyttäjistä. Fyysisesti vammaiset henkilöt eivät lähtökohtaisesti ole väärinkäyttäjiä, vaan käyttävät matkoja todelliseen ja välttämättömään tarpeeseen.

Perusoikeudellisesti on merkityksellistä, että sairausvakuutuslain perusteella korvattavia taksimatkoja käyttävät tyypillisimmin haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt, kuten iäkkäät, vammaiset ja pitkäaikaissairaat, joiden toimintakyky ja liikkumismahdollisuudet ovat jo valmiiksi rajoittuneet. Näin ollen vaikutusarvioinnissa on huomioitava tarkemmin esityksen tosiasialliset vaikutukset näiden henkilöiden mahdollisuuksiin päästä yhdenvertaisesti välttämättömiin terveydenhuollon ja kuntoutuksen palveluihin.

Invalidiliitto esittää sairausvakuutuslain 19 luvun 1 §:n ehdotettuun uuden 6 momentin perusteluihin tarkennuksia. Ehdotuksen mukaan kyseessä olisi ns. hallintotoimi, jossa ei sinällään annettaisi hallintopäätöstä. Ehdotettu menettelymuoto, eli hallintotoimi vaikuttaisi käytännössä merkittävästi asiakkaan oikeusasemaan käyttäen sairausvakuutuslain perusteella korvattavia terveydenhuollon ja kuntoutuksen matkoja. Hallinnollisella toimella olisi hallintopäätöksen kaltainen ratkaisu -luonne. Hallintotoimi ei pelkästään vaikuta tapaan käyttää korvattavaa palvelua, vaan se saattaa myös rajoittaa ja estää asiakkaan pääsyä terveydenhuollon palveluiden piiriin. Syntyvän rajoitustoimen tosiasialliset vaikutukset ovat riippuvaisia asiakkaan kulloisestakin taloudellisesta tilanteesta.

Vaikka itse ehdotusta voidaan sinällään pitää suotavana, pitää Invalidiliitto välttämättömänä tarkentaa rajoituksen perusteita, kestoja, asiakkaan ohjeistusta ja informointia ja koko menettelyä koskevaa sääntelyä, jotta asiakkaan yhdenvertainen oikeusturva on ennakoitavaa ja lainsäädäntö riittävän täsmällistä. Erityisen ongelmallisena on pidettävä sitä, että tieto kiellosta käyttää sairausvakuutuslainmukaista korvausjärjestelmää annettaisiin tiedoksi asiakkaalle tilausvälityskeskukseen kautta vasta siinä vaiheessa, kun asiakas on tilaamassa Kela-taksia. Asiakkaan väärinkäytöksen tulee olla todennettu ja matkakorvauksen siirtyminen väärinkäytöksen takia ensin asiakkaan itse maksettavaksi ja vasta tämän jälkeen mahdolliseksi hakea korvausta Kelalta, on annettava tiedoksi Kelan toimesta asiakkaalle ennakkolisesti. Emme pidä riittävänä sitä, että asiakkaan ohjaus ja tiedotus tapahtuu tilausvälityskeskukseen kautta. Monilla kohderyhmään kuuluvilla ei ole taloudellista mahdollisuutta maksaa matkaa ensin itse, jolloin järjestely voi muodostua käytännössä liikkumisen esteeksi ja heikentää palveluihin hakeutumista.

Suorakorvausoikeuden rajoittamismenettelyä, perustetta sekä asiakkaan informointia ja mahdollista oikeutta hakea tehtyyn hallinnolliseen toimenpiteeseen oikaisua tai muutosta tulee selvittää. Informointivelvollisuus tulee olla Kelalla eikä tilausvälityskeskusella. Viranomaiselle kuluvan neuvonta- ja ohjausvelvollisuuden perusteella ei voida pitää hyväksyttävänä, että toimeenpannun hallintotoimen toteuttaisi Kela-taksin tilausvälityskeskus asiakkaalle vasta tilauspuhelun yhteydessä, kun kyseessä on Kelan yksipuolinen hallinnollinen rajoitustoimi, joka vaikuttaa yhdenvertaisuuteen käyttäen laissa turvattuja välttämättömiä terveydenhuollon palveluita.

Lisäksi Kelan harkinnan periaatteita suorakorvausoikeuden rajoittamisen poistosta on perusteltava tarkemmin. Erityistä huomiota tulee kiinnittää ennakoivaan, selkeään ja täsmälliseen asiakkaan ohjeistamiseen Kela-taksin käytöstä ja sen korvausperusteista. Väärinkäytösten seurantaväliä on myös tarkennettava.

Toimeentulotuessa huomioitavia laskuja koskevaan Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuteen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Toimeentulotuen hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuuteen liittyvä lausuntopalaute:

Ei lausuttavaa.

Lääkärinlausuntoja- ja todistuksia koskevan tiedonsaantioikeuden tarkentamiseen liittyvä lausuntopalaute:

Invalidiliitto kannattaa lääkärinlausuntojen ja -todistusten sähköisen tiedonsaannin tarkentamista ja laajempaa hyödyntämistä Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta. Uudistus sujuvoittaa asiointia,

vähentää päällekkäistä todistelua toimeentuloon, hoitoon ja kuntoutukseen liittyen. Fyysisesti vammaisten henkilöiden näkökulmasta on olennaista, ettei heidän tarvitse toimittaa samoja lääkärinlausuntoja useita kertoja eri kanavia pitkin tai selvittää itse, mitä todistuksia missäkin etuudessa tarvitaan. Sähköinen ja keskitetty tiedonvälitys vähentää virheiden ja viiveiden riskiä lisäksi se nopeuttaa etuuskäsittelyä.

Muihin toteuttamisvaihtoehtoihin liittyvä lausuntopalaute:

Sähköisen ja keskitetyn tiedonvaihdon kehittäminen on järjestelmän kestävyys- ja toimivuuden kannalta perusteltu toimintatapa virheellisten maksujen ja väärinkäytösten ehkäisemiseksi. Invalidiliitto pitää tärkeänä, että toteuttamisessa korostetaan vaiheistusta, selkeää ohjeistusta ja käyttäjälähtöistä neuvontaa. Sähköisen ja keskitetyn järjestelmän lisäksi on turvattava, että kansalaiset, joilla on toimintakyvyn rajoitteiden takia esteitä käyttää digitaalisia palveluita, on mahdollisuus käyttää vaihtoehtoisia menettelytapoja asiakkuuteen liittyvien asioiden hoidossa ja saada tähän riittävä ohjeistus ja neuvonta.

Vaikutusten arviointiin liittyvä lausuntopalaute:

Invalidiliitto kannattaa esityksessä mainittuja vaikutuksia etuuskäsittelyn sujuvuuteen, virheellisten maksujen ja väärinkäytösten ehkäisyyn sekä tietoturvan parantumiseen. Nämä vaikutukset ovat myönteisiä erityisesti fyysisesti vammaisten henkilöiden näkökulmasta, sillä etuudet ja korvaukset liittyvät usein välttämättömään toimeentuloon, hoitoon ja arjen selviytymiseen.

Invalidiliitto muistuttaa, että arvioinnissa olisi kuitenkin perusteltua vielä selkeämmin erottaa eri etuusmuodot toisistaan. Vammaisuuteen perustuvat etuudet ja kuljetuspalvelut sekä Kela-taksit, eroavat luonteeltaan olennaisesti etuuksista, joissa väärinkäytösriskit ovat suurempia. Tämän erottelun huomioiminen ehkäisisi leimaavia tulkintoja. Pidämme myös tärkeänä, että vaikutusten arvioinnissa huomioidaan myös oikeusturva- ja yhdenvertaisuusvaikutukset käytännön tasolla. Mahdolliset rajoitukset tai uudet menettelyt eivät saa johtaa siihen, että fyysisesti vammaisten välttämätön toimeentulo, hoitoon pääsy tai liikkuminen viivästyvät tai vaarantuvat.

Kokonaisuutena arvioiden esityksen vaikutukset ovat myönteisiä, kunhan toimeenpanossa seurataan vaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin ja tehdään tarvittaessa korjaavia toimenpiteitä.

Muu lausuntopalaute:

Invalidiliitto pitää esitystä tarpeellisena ja kannatettavana. Se vahvistaa sosiaaliturvajärjestelmän kestävyttä, toimivuutta, tietoturvaa ja yhdenvertaisuutta sekä tukee luottamukseen perustuvaa viranomais toimintaa. On tärkeää, että uudistuksen toimeenpanossa tunnistetaan etuusmuotojen erilainen luonne ja kohdennetaan toimenpiteet oikeasuhtaisesti.

Korostamme myös, että fyysisesti vammaisten etuudet sekä Kela-taksikyydit ovat tarpeellisia tukimuotoja yhdenvertaisen elämän edistämiseksi. Mahdolliset väärinkäytöksiin kohdistuvat toimet tulee aina perustaa yksilölliseen ja huolelliseen harkintaan siten, etteivät ne vaaranna välttämätöntä toimeentuloa, hoitoon ja kuntoutukseen pääsyä tai liikkumista.

Pidämme myös tärkeänä, että uudistuksen vaikutuksia seurataan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden näkökulmasta. Tarvittaessa sääntelyä ja käytäntöjä tulee tarkentaa, jotta oikeusturva, saavutettavuus ja yhdenvertaisuus toteutuvat käytännössä.

Uudistuksen onnistuminen edellyttää selkeää viestintää, riittävää neuvontaa ja toimivaa asiakaspalvelua.

Winqvist Sinikka
Invalidiliitto ry